

HUKUK VE ADALET DERSİ (1. ÜNİTE: TOPLUMSAL DÜZEN VE HUKUK) DERS NOTLARI

ZEKİ DOĞAN-Sosyal Bilgiler Öğretmeni – <http://doganzeki.wordpress.com>

TOPLUMSAL YAŞAMIMIZI DÜZENLEYEN KURALLAR

Toplumsal yaşamın her anı kurallarla düzenlenmiştir. Evde, sokakta, okulda, kısacası hayatımızın her anında kurallarla iç içe yaşarız. Komşularımızı rahatsız etmemek, sokakta yürürken trafik ile ilgili düzenlemelere uymak, okulda giriş ve çıkış saatlerine dikkat etmek hayatımızı düzenleyen kurallara gösterilebilecek örneklerdir. Herkesin toplumsal yaşamı düzenleyen bu kurallara uyma sorumluluğu vardır.

➤ Toplumsal yaşamı düzenleyen farklı kural türleri vardır. Bunlar:

- Örf ve âdet kuralları,
- Ahlak kuralları,
- Din kuralları,
- Görgü kuralları,
- Hukuk kurallarıdır.

Örf ve Âdet Kuralları

Yaşamda pek çok alışkanlık ediniriz. Alışkanlıklar bireysel olduğu gibi toplumsal da olabilir. Toplumsal alışkanlıklardan doğan örf ve âdet kuralları insanları birbirine bağlayarak karşılıklı ilişkileri güçlendirir, toplumsal yaşamı kolaylaştırır. Örf ve âdetler, çevre ve gruplara göre değiştiği gibi kültürler, ulus ve ülkelere göre de değişir. Örf ve âdetler, doğrudan doğruya toplumsal yaşamdan ve onun ihtiyaçlarından doğar. Toplumsal ilişkileri düzenleyen hukukun oluşturulmasında örf ve âdetlerden de yararlanır.

- Çocuğa isim verilmesinden, düğünlerimize kadar birçok örf ve âdetimiz vardır. Örneğin, düğünün başladığını ilan etmek için damat evinin çatısına ya da yüksek bir yere bayrak asılması, kına gecesi düzenlenmesi, yeni evlenecek çiftlere hediyeler verilmesi, eğlenceler düzenlenmesi gibi.
- Örf ve âdetler, toplum yaşamını düzenlediği gibi toplumsal birlik ve beraberliği, yardımlaşmayı ve dayanışmayı da sağlar. Toplumdaki bireylerin örf ve âdet kurallarına uygun davranmaları onların toplumda saygı görmelerine ve sevmelerine katkıda bulunur.

Ahlak Kuralları

Ahlak, "iyi" ve "kötü" kavramlarına bağlı olarak geliştirilen bir kurallar sistemidir. Ahlak kuralları, insanların eylemlerini bu değer yargısıyla belirler. İnsanlar, ahlak kurallarına göre davranışta bulunurlar. Ahlak, iyi ve kötü yargısıyla insan davranışlarının değerlendirilmesinde ve koyduğu kurallarla bu davranışların belirlenmesinde etkilidir.

- Örneğin, yaşlı insanlara yardım etmek toplum tarafından olumlu bir davranış olarak nitelendirilir. Bu bir ahlak kuralıdır. Bu kurala uygun davranışlar "iyi", uygun olmayan davranışlar "kötü" diye değerlendirilir. Kötü davranan kişiler toplum tarafından ayıplanabilir. Ayrıca kendileri de vicdanen rahatsız olabilirler.
 - Örneğin, oyun oynarken çocukların oyun kurallarına uyması da bir ahlak kuralıdır. Bu kurala uyulmadığı takdirde bu durum hoş karşılanmayabilir.
- Ahlak kuralları, toplumsal yaşamda insanların birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen kuralların önemli bir bölümünü oluşturur. Başkasının hakkına saygı göstermek, güçsüzlere ve yoksullara yardım etmek gibi davranışlar iyi ve ahlaki davranış örnekleridir.

- Yalan söylemek, diğer insanları küçümsemek, başkalarının yaptığı işi kendisi yapmış gibi göstermek ise kötü davranış örnekleri olarak verilebilir.
- Kişinin, kendisini başkalarının yerine koyarak davranması, yani empati yapması, ölçülü olması ve doğru olanı yapmaya çalışması ahlakın özünü oluşturur. Ahlaklı olmak isteyen her birey, kendisine yapılmasını istemediği bir davranışı başkalarına yapmamalıdır. Her insan toplumsal yaşamı düzenleyen ahlak kurallarına uyma sorumluluğunu üstlenmelidir. Ancak böylece toplumsal yaşam huzurlu bir ortamda sürdürülebilir.

Görgü Kuralları

Bir topluluk içerisinde yaşayan bireyler arasındaki ilişkileri düzenleyen önemli bir başka kural türü ise görgü kurallarıdır. Görgü kuralları da tıpkı örf ve âdet kuralları gibi zaman içerisinde toplumlar tarafından oluşturulmuş ve geliştirilmiştir. İçinde yaşanılan topluma, bölgeye ve zamana göre değişiklik gösterebilir. Ancak pek çok görgü kuralı dünyanın her yerinde benzer şekilde kabul edilip benimsenmiştir.

- Hata yapılması durumunda karşıdakinden özür dilemek, bir iyilik yapıldığında teşekkür etmek, konuşmakta olan birinin sözünü kesmemek hemen bütün toplumlar tarafından kabul edilmiş olan görgü kurallarına verilebilecek örneklerdir. Bu görgü kurallarına uyan bireyler toplumsal yaşama daha iyi uyum sağlayabilirler.

Din Kuralları

Din kuralları bireylerin inançlarından kaynaklanır. Bu kurallar, bir dine inanan insanların belli biçimde davranmalarını ya da birtakım âdetleri ve törenleri yerine getirmelerini düzenler.

- Müslümanların namaz kılmaları, oruç tutmaları; Hristiyanların pazar günleri kiliselerde yapılan ayinlere katılmaları; Musevilerin cumartesi günleri sinagoglarda yapılan törenlere katılmaları bu kurallara verilebilecek örneklerdir.
- Her dinin kuralı bu dine özgü kaynaklarla belirlenir. Örneğin, İslam dini bakımından Kur'an, Hristiyanlık dini bakımından İncil, Musevilik dini bakımından ise Tevrat bu dinlerin kurallarına yer veren kaynaklardır. Bunların dışında da dinî topluluklar tarafından kutsal olarak kabul edilen metinler bulunmaktadır. Din kurallarını diğer kurallardan ayıran en önemli özellik, bir kimsenin inanmadığı bir dinin kurallarına uyma zorunluluğu olmamasıdır. Örneğin Ramazan ayında oruç tutmak İslam dinine özgü bir kuraldır ve bu kurala ancak Müslümanlar tarafından uyulur.
- Toplumsal yaşamımızı düzenleyen kurallar birbirleriyle bağıntılıdır. Örneğin, İslam dininin kutsal kitabı Kur'an'da birey ahlakı, aile ahlakı, toplum ahlakı, iş ahlakına yönelik olarak ahlaki faziletler, ahlaki yasaklar, birlik ve kardeşlik, doğruluk, hayırseverlik, mali yardımlaşma ve daha birçok konuda hükümler bulmak mümkündür. Sadece İslam dininde değil, diğer dinler yönünden de ahlak konusu son derece önem taşımaktadır. Kur'an dışında diğer kutsal kitaplarda da ahlak konusunda sayısız kurallar bulunmaktadır.

Hukuk Kuralları

Bir insanın haklarını özgürce kullanabilmesi, hayatta sahip olduğu en önemli değerdir. Bununla birlikte hakların kullanılmasında da sınırlamalar olmalıdır. Bu sınırlamaların var olmasının haklarının da gözetilmesidir.

- Örneğin herkes özgürce müzik dinleme hakkına sahiptir. Ancak müzik dinlerken gereğinden fazla gürültü yaparak çevremizdekileri rahatsız etmemeliyiz. Aksi halde onların huzurlu bir ortamda yaşama haklarını çiğnemiş oluruz.
- Aynı şekilde insanların itiraz ettikleri ve kendi düşüncelerini belirtmek istedikleri bir konuda gösteri yürüyüşü yapabilmeleri temel bir haktır. İnsanlar bu haklarını kullanırken diğer insanlara ait eşyalara ve kamu mallarına zarar vermemelidirler. Aksi halde bu hareket, diğer insanların haklarını ihlal eden bir davranış olacaktır.
- Örneklerden de anlaşılacağı üzere toplumsal düzen için hak ve özgürlüklerin kullanımının sınırlandırılması gerekir. Bu sınırlar nasıl belirlenmelidir? Dinlenen müziğin sesinin yüksek olup olmadığına kim karar verebilir?
- Devletin kişilerin hak ve özgürlüklerini koruma sorumluluğu vardır. Devlet bu sorumluluğunu kurallar koyarak yerine getirir. Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri düzenleyen ve devlet eliyle kontrol edilen bu yazılı kurallara hukuk kuralları denilmektedir. Örneğin, alacak ve borç ilişkileri, evlenme, eğitim hakkı ve suç işlenmesi halinde verilebilecek cezalar gibi konular hukuk kuralları ile düzenlenmiştir.
- ✓ Hukuk kuralları bir bütün olarak hukuk düzenini oluşturur.
- ✓ Hukuk düzeni ile bireylerin hak ve özgürlükleri devlet tarafından güvence altına alınır.
- ✓ Toplumsal yaşamın her anı kurallarla düzenlenmiştir.
- ✓ Her bireyin bu kurallara uyması gerekir.
- ✓ Kurallar bizim huzurlu ve düzenli bir yaşam sürmemizi sağlar.

TOPLUMSAL KURALLAR İÇİNDE HUKUK KURALLARININ YERİ

Örf ve âdet, ahlak, din, görgü ve hukuk kuralları toplumsal yaşamı düzenleyen kurallardır. Bu kuralların her birinin kendilerine özgü ortaya çıkış ve uygulanma şekilleri vardır. Bunlardan örf ve âdet, ahlak ve görgü kuralları toplumsal beklentiler ile oluşur, şekillenir ve uygulamaya geçer. Hukuk kuralları ise gerek ortaya çıkış şekli gerekse de uygulanması bakımından diğer kurallara göre önemli farklılıklar gösterir.

- Toplumsal yaşamı düzenleyen hukuk kuralları devlet tarafından ihtiyaçlara göre belirlenir ve uygulanır. Diğer kural türlerinin aksine hukuk kurallarına uyulup uyulmadığı devlet görevlileri tarafından takip edilir. Hukuk kurallarına uyma sorumluluğunu üstlenme bir toplum içinde yaşayan her birey için çok önemlidir.
- Örneğin, trafikte düzen hukuk kurallarıyla sağlanır. Trafikte, her birey kurallara uyma sorumluluğunu üstlendiği ve uyduğu sürece can ve mal kayıpları büyük ölçüde azaltılabilir.

Hukuk kurallarının diğer kurallardan farkı

Hukuk kuralları ile diğer kurallar arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Diğer kurallar hukuk kurallarının oluşturulmasına katkı sağlayabilir.

- Örneğin toplu taşıma araçlarında yaşlı insanlara yer verilmesi, bir görgü kuralı olmasının yanında pek çok yerde uyulması zorunlu bir hukuk kuralı olarak düzenlenmiştir. Yine bir anne babanın çocuğunun ihtiyaçlarını gidermesi hem ahlak hem de örf ve âdet kuralıdır. Bu kural aynı zamanda bir hukuk kuralı olarak da belirlenmiştir.
- Uygulama bakımından ise hukuk kuralları, diğer kurallar arasında farklı bir konuma sahiptir. Bu durumun en önemli nedeni hukuk kurallarına uyma zorunluluğu bulunmasıdır. Devlet, görevlileri aracılığı ile bu kuralların uygulanmasını sağlar. Diğer türdeki kurallara uymamanın yaptırımı toplumsal niteliktedir.
- Örneğin herhangi bir ahlak kuralına uymayan kişi diğer insanlar tarafından eleştirilebilir ve toplum tarafından saygı görmeyebilir.
- Ancak hukuk kurallarının uygulanmasında devletin görev ve yetkileri vardır. Haksız olarak alınan bir eşyanın alınıp sahibine verilmesi veya bir trafik kuralını ihlal eden kişiye ceza verilmesi bu durumun örnekleri arasında sayılabilir.

Toplumsal düzenin korunmasında hukuk kurallarının rolü

Hukuk kurallarının diğer kurallara göre önemli farklılıkları vardır. Bu farklılığın temel nedeni, hukuk kurallarının toplum için hayati öneme sahip olmasıdır.

- ✓ Hukuk kuralları toplumsal düzenin oluşmasına ve korunmasına katkı sağlar. Toplumsal düzen ise toplumun varlığı için son derece önemlidir. Bir toplumdaki düzenin hukuk kuralları olmadan varlığını sürdürmesi son derece güçtür. Hukuk kurallarının olmaması bir yana, bu kuralların uygulanmasında görülebilecek herhangi bir gecikme ya da aksama dahi kargaşa ve çatışma ortamının doğmasına neden olabilecektir.
- ✓ Yaşadığımız toplumda sadece bir dakikalığına hukuk kurallarının uygulanmadığını hayal edin; insanların istedikleri gibi suç işledikleri, hiçbir kurala uyulmayan, hiçbir yükümlülüğün yerine getirilmediği bir dakika. Bu bir dakikanın sonunda ortaya çıkan toplumsal yaşam nasıl olacaktır? Böyle bir ortamda huzur içinde yaşamımıza devam etmemiz sizce mümkün mü?
- ✓ Hukuk kuralları da diğer kurallar gibi aslında insanlar, yani bizler için, bizlere huzurlu, düzenli ve güvenli bir hayat sağlamak için vardır.

NELER ÖĞRENDİK?

- ★ Hukuk kuralları diğer kurallardan farklıdır. Çünkü devlet kurumları ve görevlileri tarafından oluşturulurlar ve uygulanmaları devlet görevlileri tarafından sağlanır.
- ★ Hukuk kuralları toplumsal düzeni sağlamak için vardır.